

JOHN WILD'IN DOĞAL HUKUK KURAMI: FELSEFİ REALİZMDEN İNSAN HAKLARINA*

Görkem BİRİNCİ**

ÖZET

Doğal hukukun modern insan hakları kavramının felsefi temeli olduğu pek çok yazar tarafından dile getirilse de, doğal hukukun temelinin ne olduğu hiç de apaçık değildir. Bu soruna farklı yaklaşımlar, doğal hukuk geleneği içinde neredeyse tek ortak noktaları 'doğal hukuk' terimi olan çeşitli kuramlarla sonuçlanmıştır. John Wild'a göre de, insan hakları fikrinin felsefi temeli –kökenleri Platon ve Aristoteles'e kadar uzanan– doğal hukuk fikridir. Öte yandan Wild, sahici doğal hukuk kuramlarının felsefi realizmin ürünü olduğunu savunur. Onun doğal hukuk kuramı da birtakım realist –ontolojik ve epistemolojik– tezler ve ilkeler üzerine kurulmuştur. Wild, bu şekilde sadece değerlerin nesnelliliğini değil, insan haklarının evrenselliğini de temellendirmeyi amaçlar. Böylece, etik bir kategori olarak gördüğu ve realist etik (ya da ahlaki realizm) olarak da adlandırdığı doğal hukuk ona göre, etiğin kendi çağında içine düştüğünü düşündüğu açmazdan çıkmasına hizmet edebilecek ve başlıca etik sorunlara yanıt olabilecektir.

Anahtar Sözcükler: John Wild, Doğal Hukuk, İnsan Hakları, Felsefi Realizm.

(John Wild's Natural Law Theory: From Realistic Philosophy to Human Rights)

ABSTRACT

Although a number of writers purport that natural law is the philosophical foundation of the concept of human rights, this relation is not so obvious. Different approaches to this problem created new theories within the natural law tradition, although their only common point is the term 'natural law'. According to John Wild, philosophical foundation of human rights is the notion of natural law-whose roots goes back to Plato and Aristotle. In addition to this, Wild claims that genuine natural law theories are the outcome of philosophical realism. His natural law theory rests on a number of ontological and epistemological theses and principles. Thus, Wild aims to justify not only the objectivity of values but also the universality of human rights. He thinks that natural law is an ethical category and names it as realistic ethics (or moral realism). As a result of his approach, natural law will serve to save ethics from the dilemmas of his age and to give answers to chief ethical problems.

Key Words: John Wild, Natural Law, Human Rights, Realistic Philosophy.

* Bu makale, doktora tezimin bir bölümünün gözden geçirilmiş ve kısaltılmış halidir.

** Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğretim elemanı.

Giriş

John Wild'in (1902-1972) doğal hukuk geleneğinin en son formülasyonu olarak kabul ettiği BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi «her insanın maddi, sosyal, siyasal ve kültürel ihtiyaçlarının tanındığı bir dünya toplumu inşa etme umutlarının somutlaştığı bir bildirge olma özelliğine sahiptir¹.» «Bir dünya toplumu idealinin yalnızca “evrensel ahlak yasası”nın varlığıyla mümkün olabileceğini» düşünen Wild, «–öne sürüldüğü gibi– eğer *tüm insanlar için iyi* olduğu makul bir şekilde savunulabilecek evrensel ahlak yasası yoksa, sadece rasyonel bir disiplin olarak etiğin şüphe konusu olmakla kalmayacağını, rasyonel temeller üzerine kurulabilecek bir dünya toplumu idealinin de sırf bir fantezi haline geleceğini» belirtir². Wild'in doğal hukuk kuramı da esasında en başta bu amaca, yani insan hakları normlarının evrenselliğinin düşünsel temelini göstermeye hizmet eder.

Wild, doğal hukuk geleneğine özellikle son birkaç yüzyıldır yöneltilen –doğal hukukun dinsel içerikli, sübjektif değerlendirmelerle yüklü, soyut ve “metafizik” bir kavram olduğu yönündeki– eleştirileri kabul etmez. Aksine O, «her sahici doğal hukuk kuramının sadece metodolojik bakımdan empirik olmakla kalmadığını», aynı zamanda doğal hukukun «tüm temel kavramlarının deneyimlenmiş olguların gözleminde türetildiğini» savunur³. Bu nitelikleriyle doğal hukuk Wild'in felsefeye özdeşleştirdiği düşünsel bir geleneğin –felsefi realizmin– bir ürünüdür. Bu gelenek «ilk defa –demokratik tasarım ve uygulamaların evriminde belirleyici ve pozitif rol oynayan– açık seçik bir doğal hukuk, doğal haklar ve doğal ödevler kuramı geliştirmiştir⁴.» Wild'in «Antik Yunan'dan günümüze kadar kültive edildiği, artıldığı ve geliştirildiğini⁵» söylediği bu gelenek o derece önemlidir ki, onun temel

¹ John Wild, *Plato's Modern Enemies and The Theory of Natural Law*, The University of Chicago Press, Chicago, 1953b, s.98.

² a.g.e., s.89.

³ a.g.e., s.73.

⁴ a.g.e., s.46.

⁵ Wild'a göre (1953b) Platon, «Batı felsefesi söz konusu olduğunda» ahlaki realizmin, dolayısıyla da doğal hukukun kurucusudur: «Realist ahlak felsefesinin ilk disiplinli formülasyonuna Platon ve Aristoteles'in düşüncelerinde ulaşılmıştır.»

ilkelerini kavramaksızın ne felsefe tarihi yapmak ne de Batı kültürünün şimdiki doğasını kavramak mümkündür⁶.»

Felsefi realizmin ürünü olduğunu söylediği doğal hukuk kuramı, Wild'da aynı zamanda realist felsefenin bir alt disiplini olan realist etik (ya da ahlaki realizmle) eşanlamlıdır. «Her realist etiğin ilk ilkesinin doğal hukuk, ahlak yasası ya da (ilk adlandırıldığı şekliyle) *yazılı olmayan hukuk*» olduğunu⁷ ifade eden Wild'ın etikteki realist yaklaşımı “olgu” ile “değer” ya da “realite” ile “norm” (“olan” ile “gereken”) arasındaki bağa dayanır. Başka bir deyişle, insan yaşamını düzenleyen ilkeler ya da kuralların, bu arada da insan haklarının temel dayanağı deneyimin kimi olguları ya da gerçekliktir: «İnsanın dış dünyaya dair edindiği doğru bilgiler özellikle “insan doğası”na ilişkin olanları bize, bireysel ve toplumsal eylem için rehberlik edecek değişmez ve güvenilir ilkeler sağlayabilir⁸.» Dolayısıyla, davranış ilkeleri olarak insan haklarının da temeli insanın psiko-fizik bütünlüğünde, insan doğasının çeşitli olgularında, yani “insan realitesi”nde bulunur. Bu somut olgular aracısız doğrulanabilir. “Halk sağlığına özen göstermek gerekir” önermesindeki gereklilik temelini gerçeklikte, ya da yaşamın olgularında bulur. Çünkü «halk sağlığına özen gösterilmediği takdirde hastalıkların ortaya çıkması kaçınılmazdır⁹.»

Wild'ın “temel bir etik kategori” olarak gördüğü doğal hukuk ya da realist etik, «her temel etik kategori gibi belli ontolojik ve epistemolojik ilkelere dayanmalıdır.» Aksi takdirde «etik tartışmaların temel kavramları karmaşık ve belirsiz kalacak ve tüm bir kuram muğlak hale gelecektir¹⁰.» Sadece doğal hukukun değil, etik disiplinin de düşünce yaşamında gözden düştüğü bir çağda yaşadığını düşünen Wild'a göre, «bu disiplinin –ahlaki realistlerin inandığı gibi– insanın temel sorunlarına çözüm üretebilecek bir disiplin olabilmesinin» başlıca koşulu, ontolojiye dayanmasıdır. Wild'ın “etik” ile “ontoloji” disiplinleri arasında kurduğu ilgi değer” ile “olgu” arasında kurduğu köprünün de temel dayanağıdır.

⁶ John Wild, *Introduction to Realistic Philosophy*, Harper & Brothers Publishers, New York, 1948, s.ix.

⁷ a.g.e., s.46.

⁸ John Wild, “Phenomenology and Metaphysics”, *The Return to Reason*, Ed. J. Wild, Henry Regnery Company, Chicago, 1953a, s. 361.

⁹ John Wild, “A Reply to Mr. Gale”, *Philosophy and Phenomenological Research*, Vol.21, No. 3, s.378.

¹⁰ Wild, *Plato's Modern...*, s.64.

Ona göre, «doğal hukuk kuramında yer alan en temel tez “değer” ile “varoluşun” koparılamaz bağıdır¹¹.» Çünkü ancak realiteden (“olan”dan) ya da olgulardan çıkarılan norm ya da değerler aracılığıyla “evrensel ahlak yasası” mümkün olabilir ve insan hakları ilkelerine ilişkin kavramsal sorunlar –özellikle de insan haklarının evrenselliği sorunu– makul bir şekilde çözüme kavuşturulabilir.

1. Wild'in Doğal Hukuk Kuramının Düşünsel Arkapları

Wild, felsefi realizmin öncelikle negatif tanımını verir. Buna göre realizm «sübjektivizmin ve idealizmin her türüne açıkça karşı duran ve ayırt edilebilir ilkeleri olan sistematik bir düşünce tarzıdır¹².» Ona göre, realizmin kökleri her ne kadar Antik Çağa kadar uzansa da, bir –izm olarak ortaya çıkması sübjektivizm ve idealizmin düşünce yaşamında yaygınlık kazandığı Modern Çağda olmuştur. Felsefede realist yaklaşım bu –izmlere bir tepki olarak doğmuştur.

Felsefi realizmin pozitif içeriğinin belirlenmesinde “sağduyu” kavramı önemli bir rol oynar. “Sağduyu”, kendilerini genel olarak realizmle ilişkilendiren düşünürlerin büyük önem atfettiği ve felsefi sistemlerinde merkezi konumda bulunan temel bir kavramdır¹³. Buna göre, «sağduyumuz bize, her türlü insan kanaat ve arzularından bağımsız, ne ise o olan, pek çok şeyden meydana gelen bir dünyada yaşadığımızı, aklımızı kullanarak bu şeyler hakkında gerçekte oldukları şekliyle (actually) birşeyler bilebileceğimizi ve böyle bilgilerin insan eylemi için en güvenilir rehber olduğunu» söyler¹⁴. «İnsanoğlunun bu inanışları ya da sağduyusu realist felsefenin üç temel öğretisini ve bu felsefenin üç temel altbölümünü belirler.» Bunlardan ilki (1) İnsanın yapmadığı ya da inşa etmediği bir real varoluş dünyasının mevcudiyeti savıdır. Bu sav realist felsefenin birinci altbölümünü, yani –metafizik ve doğa felsefesini de içeren– varoluş ya da ilk felsefe çalışmasını oluşturur. (2) İkinci öğreti, bu real varoluşun insan aklı tarafından bilinebilirliğidir. Bu

¹¹ a.g.e., s. 155;164.

¹² John Wild, “What is Realism?”, *The Journal of Philosophy*, Vol. 44, No. 6, 1947, s.148.

¹³ Wild'a göre, (1953b) «doğru felsefe, sağduyunun ortak aklı için bir terapidir ve gerçek bir terapi [kimi felsefi ekollerin yaptığı gibi] iyileştirmeye ve mükemmelleştirmeye çalıştığı şeyi ortadan kaldırmaz.»

¹⁴ Wild, *Introduction to...*, s. 6

öğretinin karşılık geldiği disiplin ise, epistemoloji ve mantığı da içeren insan bilgisi çalışmasıdır. Son olarak, (3) bu bilgi bireysel veya sosyal olsun insan davranışı için tek rehberdir. Bu inanışa karşılık gelen felsefenin altbölümü ise, –bireysel ve toplumsal etiği de içeren– *insan iyisi* (human good) çalışmasıdır¹⁵.»

Realist felsefenin birinci alt bölümü olan metafizikteki realist tezler şunlardır: «(1) Varoluş ne sadece –materyalistlerin savunduğu tarzda– maddi varoluşa ne de sadece –idealistlerin savunduğu tarzda– gayrimaddi varoluşa indirgenebilir. (2) Empirik bulgular her iki varoluş tarzının da kosmosda olduğunu göstermektedir. (3) Kosmos, kendi başlarına varolan ve birbirleriyle gerçek, zihin-dışı ilişkilerle düzenlenmiş tözsel, gerçek entiteleri barındırır¹⁶.»

Öte yandan metafizik, yaygın kanının aksine «tüm felsefi disiplinler arasında en fazla empirik olan ve kaba olgulara –onların gerçeklikte bize verildiği şekliyle– en yakın olan, *par excellence* bir empirik disiplindir¹⁷.» Wild, «metafiziğin temel kavram ve teoremlerinin sadece deneyimin (öz, varoluş, yönelim gibi) açık verilerine atıfta bulunmadığını, yani sadece aracısız doğrulanabilir ve anlamlı olmakla kalmadığını, aynı zamanda «bu temel anlamlara atıf yapmayan tüm diğer bilimlerin kavram ve teoremlerinin de muğlaklık, kavranamazlık ya da anlamsızlığa sürükleneceğini» belirtir¹⁸. Doğal hukuk kuramının da metafiziksel olduğunu belirten Wild, bir kuramın metafiziksel olmasıyla «her makul tartışmanın altında yatan en temel kavram ve teoremleri netleştirme çabasını» kasteder¹⁹. «Modern okulların ortak noktasının etiğin metafiziğinin görmezden gelinmesi olduğunu ve ahlaki analizin bu okullarca varoluşun eleştirel bir analiziyle disiplinli bir ilişki içine sokulmadığını» söyleyen Wild’a göre, bu nedenle «realist ontoloji ile etik arasındaki bağ koparılmıştır²⁰.» «Eğer ahlak kuramı bu yazgısından kurtarılacaksa, kendi temel ontolojik önkabulleri yeniden incelenmeli ve

¹⁵ a.g.e., s.6-7.

¹⁶ a.g.e., s.357.

¹⁷ John Wild, “Natural Law and Modern Ethical Theory”, *Ethics*, Vol. 63, No.1, 1952a, s.12.

¹⁸ John Wild, “Tendency: The Ontological Ground of Ethics”, *The Journal of Philosophy*, Vol. 49, No. 14, 1952b, s.461.

¹⁹ Wild, *Natural Law and...*, s.3.

²⁰ Wild, *Tendency...*, s.463.

bu önkabüllere yeniden odaklanmalıdır²¹.» Doğal hukuk kuramı da, «etik kavramların anlamlarını –“öz”, “varoluş”, (aktif) “yönelim” ve “gerçekleşme” gibi– nihai ontolojik yapılar bakımından açıklama yönünde disiplinli bir çabanın ürünüdür.» Wild, «ancak böyle bir analizin ışığında evrensel ahlaki ilkelerin rasyonel olarak temellendirilebileceğini» düşünür. Çünkü bu ilkeler «böylece herkes tarafından kavranabilir real olgular üzerine kurulmuş olacaktır²².»

“Empirik bir disiplin” olarak metafiziğin başlıca nesnesi “varoluş”tur (*being, existence*). «Temel metafizik bilimi aklın her türlü empirik veride keşfettiği bu varoluş olgusunu inceler²³.» Diğer bir temel metafizik kavram olan “öz” (essence) ise, «bir şeyi belirleyen ve onu diğerlerinden ayıran o şeydeki ilkedir.» Yani “öz”, «bir şeyi o şey yapan ve o şeyi diğer entitelerden ayıran kavranabilir bir belirlenimdir.» Varoluş ise, «[o] şeyi hiçlikten ayıran ve onu diğer varolanlara katan, yani «bir özü farklı tarzlarda gerçekleştiren ve onu hiçlikten ayırandır.» Wild, «*ti esti?, nedir?* sorusuna verilen yanıtın daima öz bakımından olduğunu» ekler²⁴.

Üçüncü temel metafizik kavram olan (aktif) yönelim (tendency) Wild'ın doğal hukuk kuramının merkezinde yer alır. «Hiçbir öğretisi doğal hukuk felsefesi için, sonlu varoluşun tamamlanmamış ya da yönelimsel karakterinden daha temel olamaz.» «“Değişim” gerçekten öncelikli bir veri ise, “yönelim” temel ontolojik olgu olarak kabul edilmelidir²⁵.» Yönelim kavramının rolü ve önemi nedeniyle kimi yazarlar Wild'ın doğal hukuk kuramını ““dinamik’ doğal hukuk kuramı” olarak adlandırır²⁶.

Wild'ın doğal hukuk kuramının başlıca problemi «temel ahlaki kategorilerin “varoluşsal”, “aktif” ve “dinamik” olup olamayacağıdır²⁷.» «Yönelimin her sürecin doğal amacı²⁸ olduğunu ve bu amacın ya da

²¹ Wild, *Plato's Modern...*, s.79.

²² a.g.e., s.81.

²³ Wild, *Introduction to...*, s.7-8.

²⁴ Wild, *Tendency...*, s.472-473; 468.

²⁵ Wild, *Introduction to...*, s.277.

²⁶ Hans Kelsen, “A ‘Dynamic’ Theory of Natural Law”, *Louisiana Law Review*, 1956, s.175.

²⁷ Wild, *Tendency...*, s.469

²⁸ Wild (1953b) “yönelim” fenomeni ile “bilinçli yönelim” fenomeninin farklı olduğunu söyler. Bir gel-git sırasında denizin yükselmesi ve kıyıya doğru yönelmesi olgusunu örnek veren Wild, «gel-gitin bu yönelimi onun zihinsel olarak kavranılmış bir amaç doğrultusunda çabaladığı anlamına gelmez.» (s.75)

yönelimin sadece gerçekleşecek ya da tamamlanacak *doğanın* ayrıntılı bir bilgisiyle uygun bir tarzda saptanabileceğini» söyleyen Wild'a göre dolayısıyla, «aktif yönelim, öz ve varoluşla bağlı ve her sonlu varoluşun kurucu unsuru olan üçüncü ontolojik ilkedir²⁹.» İnsan da, “doğa”sı belli bir tarzda gerçekleştirilecek böyle yönelimsel bir entitedir.

Yukarıda değinilen üç temel ontolojik kavram, yani “varoluş”, “öz” ve “yönelim” Wild’ın doğal hukuk kuramının etrafında şekillendiği başlıca kavramlardır. Wild’ın kuramında bu kavramlarla çok yakından ilgili başka bir temel kavram “doğa”dır. «“Doğa” kelimesinin birkaç farklı ama ilgili anlamı tek bir kavram altında bir araya getirmek gibi bir işlevi olduğunu» söyleyen Wild’a göre, «realist gelenek bir bütün olarak aldığı anda doğa teriminin beş farklı anlamı özellikle önemlidir.» Wild’ın aynı zamanda beş “ontolojik tez” olarak da adlandırdığı bu anlamlar «her sahici doğal hukuk kuramında mevcuttur³⁰.» Wild’ın kuramında bu tezler bir kuramın doğal hukuk kuramı olup olmadığının ölçütü konumundadır.

(1) *Bir Bütün Olarak Dünyanın Normatif Düzeni (Normatif Bir Dünya Düzeni Olarak Doğa)*: Doğanın bu anlamı evren (dünya) ya da kosmosa karşılık gelir. Bu anlamda doğa «genel bir uygunluk ilişkisini ve bu normatif ilişkiler tarafından bir dünya ya da kosmos içinde düzenlenmiş dinamik entiteleri ifade etmekte kullanılır.» «Dünya, genellikle birbirini destekleyen farklı yönelimlerin bir düzeni ya da birbirine bağımlı yönelimsel sistemlerin bir bağlantı noktasıdır.» Bu anlamda varoluş alanı «bir *kaos* değil, düzenlilik ya da “*kosmos*”dur. Yani, evren kendisini oluşturan entitelerin varoluşunda gömülü olan normatif bir düzen tarafından yönetilir³¹.»

(2) *Sonlu Bir Entitenin Muayyen Yapısı (Somut Entitelerin eidetik Yapısı –Formu– Olarak Doğa)*: Buna göre «her bireysel/sonlu entite türün diğer üyeleriyle müşterek olarak paylaşılan temel bir yapı tarafından imlenir. Yani, her entite, onu diğer entitelerden ayıran ve evrensel bir yasayla açıklanabilen ve uygun yollarla kendi gelişimini belirleyen kavranabilir bir “yapı” tarafından imlenir³².»

(3) *[Böyle Muayyen Yapısı Olan] Bir Entitenin Dinamik Yönelimi (Formal Olarak Belirlenmiş Bir Yapı Olarak Doğa)*: Doğa kelimesi

²⁹ Wild, Plato’s Modern..., s.83

³⁰ a.g.e., s.108.

³¹ a.g.e., s.108;132-134;137.

³² a.g.e., s.108;132-133;137.

«sıkça daha geniş bir anlamda, yani sadece ikinci maddedeki kullanımı; formu göstermek için değil, “bu form tarafından tayin edilmiş yönelimleri göstermek için de kullanılır.» Yani, «her sonlu entitenin bileşik yapısı henüz ulaşılmamış daha ileri bir varoluşa doğru kendisini zorlayan yönelimin ya da dinamizmin aktif bir unsurunu içerir»³³.»

(4) *Düzenli Bir Süreçle Bir Gerçekleşme Derecesine Ulaşan Entite (Henüz Başlangıç Aşamasında Olan Yönelimin Doğru Düzeni Olarak Doğa)*: Doğanın bu anlamı «yönelimlerin kendilerini gerçekleştirecekleri şekilde yönlendirilecekleri uygun istikamete işaret eder. Henüz başlangıç aşamalarındaki bu “uygun” etkinlik, “doğal”, ya da “doğaya uygun” olarak adlandırılır.» «Eğer bu yönelimler bozulma ya da engellenme olmaksızın gerçekleştirilecekse, genel dinamik bir tarz izlemeli, yani belirli bir *normal tarz* ya da *yasaya göre* etkinleşmelidir.» «Doğal hukukla kastedilen de bu *tarzdır*: Bir somut yönelim, doğanın *eidetik* yapıya karşılık gelen ikinci anlamında betimlenen yasaya uygun olarak eylemde bulunmak için düzenlendiğinde bu eylem “doğal” ya da “doğru”dur (right)³⁴.»

(5) *[Böyle] Gerçekleşmenin Değerli ya da Otantik Durumu (Varoluşsal Gerçekleşme Olarak Doğa)*: «Doğa kelimesi sıklıkla varoluşsal gelişmenin “uygun durum”unu ya da “iyi”yi betimlemekte kullanılır. Bu duruma yaklaşmak “doğal” olarak adlandırılır. Çünkü sadece bu durumda yoksunluk ya da bozulma olmaksızın tüm bir doğa açığa çıkar.» «Bir etkin gerçekleşme durumunda varılmak o entite için “iyi”dir. Entitenin temel yönelimleri engellendiğinde o entite “kötü” bir durumda varolur»³⁵.»

Wild'ın realist felsefesinin üçüncü alt bölümünü etik ya da insan iyisi (human good) çalışması oluşturur. «Ahlaki olgulara dair bulgulara dayanarak değerlerin şu ya da bu grubun sahip olabileceği arzular ya da çıkarlardan bağımsız ve gerçek olduğunu» düşünen Wild, bu anlamda, «moral sübjektivizmi kendi realist pozisyonuyla tamamen bağdaşmaz» bulur³⁶. Kendi realist etik yaklaşımını bazı çağdaş etik teorilerden keskin bir şekilde ayıran Wild'a göre «realist etik, Kantçı değildir. Çünkü «(1) ahlak yasası otonom bir pratik akıl tarafından konmaz. Ahlak yasası

³³ a.g.e., s.108; 137.

³⁴ a.g.e., s.108; 132; 137.

³⁵ a.g.e., s.133; 137.

³⁶ Wild, *What is...*, s. 157.

şeylerin doğasında olduğundan teorik olarak kavranır; (2) ahlak yasası boş bir norm değil, insan doğasının olgularından türetilen fiili (actual) içerikle doludur; (3) ahlak yasası ödev ve çıkar karşıtlığını içermez.» «Realist etik faydacı da değildir. Çünkü, (1) realist etik, iyiyi *herhangi bir* nesnedeki *herhangi bir* hazla ya da *herhangi bir* çıkarın *herhangi bir* nesnesiyle özdeşleştirmez. İyiyle özdeşleşen sadece doğaya uygun olan etkinliktir; (2) realist etik erdemi salt bir araç statüsüne indirgemez. Erdemi bir ara (intermediate) amaç olarak kabul eder.» «Realist etik *eudaemonism* ya da kendini-gerçekleştirme (self-realization) de değildir. Çünkü, nihai standart, tikel bir ben (self) ya da belirli bir toplum değil, evrensel insan doğasıdır.» Bu nedenle «doğal hukuk etiği, nihai nesnel bir standarda, yani doğaya başvurmakla tüm diğer etik kuramlardan ayrılır.» Başka bir deyişle, doğal hukuk etiği insan doğasından empirik yolla edinilen somut, olgusal içeriğe dayanır. İnsan haklarının evrenselliğinin kaynağı da insanın bu evrensel doğasıdır. Ayrıca «bireysel iyi (egoizm) ve ortak iyi (altruizm) arasında doğal bir karşıtlık yoktur³⁷.»

Wild'ın doğal hukuk kuramına dayanak teşkil eden bir diğer bilgi alanı, felsefi antropolojidir. «Bir bütün olarak insan doğasının ve insan etkinliklerinin bilgisini ortaya koyma, test etme ve düzenleme çabasının bir bütün olarak insan hakkındaki bilimle, yani felsefi antropoloji olarak adlandırılan disiplinle sonuçlandığını³⁸» belirten Wild, felsefi antropolojiyi, duyu ve aklın karşılıklı işbirliği içinde insanın kendisini nesne edindiği reflektif bir çalışma» olarak betimler. Aristoteles'in hilomorfik insan tasarımını benimseyen ve (Kartezyen) ruh ve beden dualizmine karşı olan Wild'ın insan çalışmasının temel amaçlarından biri Kaufman'a göre, «bu dualizmi –zihin ve bedenini iki ayrı ontolojik töz olduğu savını– aşmak ve insanın psiko-fizik bir bütün olduğunu göstermektir³⁹.» «İnsan, ne –mentalistler gibi– sadece zihinsel olana, ne de –materyalistler gibi– sadece fiziksel olana indirgenebilir.» İnsanın bütünlüğünü “töz” kavramıyla açıklayan Wild'a göre töz, “kendi başına varolabilen” ya da değişim boyunca aynılığını muhafaza edendir. İlinek ise, kendi başına değil, bir şeyde varolabilendir⁴⁰.» «Bir töz olarak insan

³⁷ Wild, *Phenomenology...*, s. 362.

³⁸ Wild, *Introduction to...*, s. 394.

³⁹ W. E. Kaufmann, *John Wild: From Realism to Phenomenology*, Peter Lang Publishing, New York, 1996, s. 64.

⁴⁰ Wild, *Introduction to...*, s. 324.

bireyi, bileşik, hilomorfik –madde ya da formdan oluşan– bir doğaya sahiptir. Ancak «madde ve form (beden ve ruh) rastlantısal bir şekilde bir araya gelmiş iki ayrı şey değil, bir şeyin iki kurucu ilkesidir⁴¹.»

İnsan doğasının, dört temel kısımdan oluştuğunu ifade eden Wild'a göre bunlardan ilki maddi varoluştur (substantiality). İkinci kısım beslenme, büyüme ve üremeyi içeren canlılık (life as such). Üçüncü kısım, duyu ve hareket yetilerini içeren hayvansal doğadır (animality). İnsanın ayırıcı özelliği olan son kısım ise, zihin ve isteme yetilerini destekleyen rasyonalitedir. «Tüm bu özellikler insanın realist tanımında, yani “rasyonel hayvan” tanımında içerilir ve insanın olduğu her yerde bu özelliklere rastlanır.» Wild'a göre «insan doğasının bu karmaşık formu rastlantısal bir şekilde bir araya gelmiş dört bütünlüklü (complete) form değil, tek bir insan tözünde özsel olarak birleşmiş dört kısımlı (partial) formdur. Bunlar arasında bitkisel yeti, hareket edebilme yetisi ve duysal biliş tamamen maddi bir tarzda işler ve insana özgü değildir. Ancak rasyonel kavrayış (akıl) ve rasyonel iştah (isteme) insanın ayırıcı özellikleri olmalarının yanında “rehber” ve “yöneten” yetilerdir⁴².» «İnsan doğasının temel kısımları –insanın bu karmaşık formu– somut insanların davranışlarında açık hale gelen çok farklı yönelimlerin de kaynağıdır.» «İnsanın bulunduğu her yerde bu yönelimlerin var olduğunu» söyleyen Wild «insanın iyiliğinin ya da mükemmelliğinin şu ya da bu insanın rastlantısal iştahlarına değil, insana, yani insan doğasının –bu doğayı tamamlayacak– doğal yönelimine göreli» olduğunu vurgular. Bu yönelimler aynı zamanda insan haklarının ve insan haklarının evrenselliğinin de kaynağını oluşturur: «Kendi uygun mükemmelleşmesi için bu doğa tarafından gerekli kılınan “genel etkinlik tarzı” kavranmaksızın da bu doğa tam olarak kavranamaz. Doğru eylemin bu genel tarzı realist etiğin ya da pratik felsefenin kökeninde yer alan ahlak yasası ya da doğal yasadır⁴³.»

2. Doğal Hukuk Kuramı

Etik ile ontoloji arasında kurmuş olduğu güçlü ilgiler nedeniyle Wild'ın doğal hukuk kuramında “değer”, “iyilik ve kötülük”,

⁴¹ a.g.e., s.403.

⁴² a.g.e., s.398.

⁴³ Wild, *What is...*, s. 157.

“yükümlülük ve gereklilik”, “erdemler” gibi etik disiplinin temel kavramları, “değişim”, “doğa”, “öz”, “varoluş”, “yönelim”, “gerçekleşme” ya da “tamamlanma” gibi terimlerle içiçe geçmiş durumdadır. Wild’a göre doğal hukuk kuramı, «iyi ve kötü, ödev ve erdem gibi etik kavramların anlamlarını –öz, varoluş, özsel yönelim ve gerçekleşme gibi– nihai ontolojik yapılar bakımından aydınlığa kavuşturmak için disiplinli bir çabanın ürünüdür.» Wild’ın doğal hukuk kuramını ontolojik temellere dayandırma çabasının arkasında bu etik kavramların «sadece varoluşun en evrensel kavramlarına atıf yapılarak açıklığa kavuşturulabileceği ve ancak böyle temel bir analizle insan yaşamının moral yapısı daha açık bir şekilde kavranabileceği» düşüncesi yatar⁴⁴. «Ontolojik bir temellendirme yapılamazsa etiğin rasyonel bir disiplin olma niteliğini kaybedeceğini» söyleyen Wild’a göre, «evrensel ahlak ilkeleri böyle bir analizin ışığında herkes tarafından kavranabilecek real olgular üzerine kurulmuş olacağından rasyonel olarak temellendirilebilir⁴⁵.» Bu nedenle doğal hukuk «tüm somut içerikten yoksun sırf boş bir evrensellik formu –modern sübjektivist anlamda *a priori*– değildir. Çünkü insan doğası –başta bilişsel yetileri olmak üzere– diğer entitelerin doğalarından ayırtedilebilir “etkinlik tarzlarına” sahiptir. Doğal hukuk, insanın sadece gerçeklikte var olduğu şekliyle gerçek doğasının empirik bir araştırmasıyla keşfedilebilir⁴⁶.»

«Bir insan doğasının her insan bireyi tarafından ortaklaşa paylaşılan düzenli (ordered) özellikler bütününe sahip olduğunu ve bu özelliklerin onun varoluşuna temel olduğunu» söyleyen Wild’a göre, «doğal hukuk kuramı ayrıca belirli realist epistemolojik ilkeleri kabul eder⁴⁷.» Buna göre, bu yaklaşım «insan aklının bu temel müşterek yapıyı ve insan türünün karakteristiği olan mükemmelleştirici yönelimleri

⁴⁴ Wild, *Plato’s Modern....*, s.172.

⁴⁵ a.g.e., s.181.

⁴⁶ Wild, *Introduction to...*, s.48.

⁴⁷ Wild’a göre (1947) realist epistemoloji dört temel tezi içerir. «Bunlar (1) «bilginin – herhangi bir olgunun yeterli açıklamasına ulaşmayı arzu etmezden önce– empirik olarak bilinebilecek ve tanımlanabilecek bir olgu hakkında olduğu tezidir. (2) «zihin-dışı gerçeklik, bilen organizmada bulunan bilinen nesneden varoluşsal olarak farklı, ama formal olarak “özdeş” olan bir şey tarafından bilinir. (3) Dışsal şeyin mental temsili bütünüyle bilen organizmada mevcut olmasına karşın, [bu temsil] bilen organizmada kendi fiziksel yapısı ve nitelikleri gibi fiziksel olarak mevcut değildir. (4) Dışsal şeyler, noetik yetilerimiz tarafından “doğrudan doğruya” ya da “aracsız” bilinir.» (s.154-155)

kavrama kapasitesini gerekli kılar⁴⁸.» «Bu yapı ve onun karakteristikleri kavrandığında ve evrensel önermelerle ifade edildiğinde bu yönelimler, *normlar* ya da *ahlak yasaları* olur.» Dolayısıyla, Wild'a göre doğal hukukun başlıca epistemolojik önkabulü insanın rasyonel bir varlık olması nedeniyle doğal hukuku bilme kapasitesine sahip olduğudur. Çünkü biz «sonlu bir şeyin doğasını kavrar kavramaz o şeyi mükemmelleştirecek olan genel etkinlik ya da davranışın türünü de kavrarız.» Bu anlamda «rasyonalitenin en ufak zerresine sahip olan her insan kendi doğasının ve kendi amacının doğasının bir bilgisine sahiptir⁴⁹.» Bu ise aynı zamanda, «normal yetilere sahip her insanın doğal olarak doğal yasanın temel ilkelerini bilmekle yükümlü olduğu anlamına gelir⁵⁰.»

Sonuçta «her insan, insan doğasının –insanı insan yapan şeyin– ve onun gerekli kıldığı araçların genel teorik bir kavrayışını elde edebilir.» Örneğin, «tüm insanlar bu yasaya ve onun dürüstlük, hakkaniyet ve cesaretle ilgili evrensel düsturlarına dair bilgi sahibidir. Bu nedenle farklı kültürel gelişmişlik düzeyindeki farklı toplumlar cesareti çok çeşitli yollarla ifade eder. Ancak çok az sayıda toplumda örneğin iradesizlik bir insan erdemi olarak görülür ya da her büyük zorlukta kaçan bir insana saygı duyulur.» «İlkel halklar ve çocuklar da ahlak yasasının bir bilgisine sahiptir⁵¹.» Ancak her insanın kendi doğasına dair sahip olduğu bu bilgi «kendi başına muğlak ve belirsizdir.» Bu nedenle, öncelikle yapılması gereken «bu belirsiz ve muğlak bilginin sübjektivizme ve kafa karışıklığına karşı korunması için teorik refleksiyonla desteklenmesi ve sonrasında her eylemi çevreleyen özel koşullarla ilgi kuran daha öte belirlenimlerle onun eksikliklerinin giderilmesidir⁵².»

Wild'ın düşünsel arka planına ilişkin bölümde “doğa”nın beş anlamına ya da beş “ontolojik” ilkeye (kategoriye) değinilmişti. «Sonlu bir varoluşa sahip insan da bu temel ontolojik ilkelere tabidir⁵³.» Yukarıda değinilen «temel ontolojik tasarımlar doğanın bir parçası olarak insanın özel durumuna uygulandığında realist etiğin karakteristiği olan üç ahlaki öğretiye (insana özgü üç “etik tez”e) ulaşan» Wild'a göre, «bu

⁴⁸ Wild, *Plato's Modern....*, s.66.

⁴⁹ Wild, *Introduction to....*, s.54.

⁵⁰ a.g.e., s.85.

⁵¹ a.g.e., s.46-47.

⁵² a.g.e., s.54.

⁵³ Wild, *Plato's Modern....*, s.174.

ilkeleri açıkça ve tutarlı bir şekilde savunan her düşünür doğal hukuk felsefesi geleneğine ait olan bir ahlaki realisttir⁵⁴.»

Wild, doğanın birinci anlamı (birinci ontolojik tez) dışındaki diğer dört anlamdan üç etik tez türetir. İlk tez (1) “doğal yasaların ya da ahlak yasalarının evrenselliği” tezidir. Bu tez, Wild tarafından doğanın ikinci anlamından, yani “somut entitelerin *eidetik* yapısı olarak ‘doğa’dan türetilir. Buna göre, «insan doğasının ortak özellikleri, bu özellikler tarafından belirlenen yönelimler ve bu yönelimlerin uygun gerçekleşmesini yöneten yasalar her yerdeki tüm insanlar için aynıdır⁵⁵.» «[Böyle] soyut bir etkinleşme tarzı olan ahlak yasası, insan dilek ya da buyrukları üzerine kurulmuş keyfi bir yapı kesinlikle değildir. Ahlak yasası, insanın özgün doğası ve bu doğa tarafından belirlenmiş temel yönelimler üzerine kurulmuştur. Bu nedenle, kelimenin bu genel anlamında o sadece bir ahlak yasası değil, her yerdeki tüm insanlara eşit şekilde uygulanan doğanın bir yasasıdır⁵⁶.» «Tüm insanlar –insan insan olduğu sürece– belli ortak ve temel özellikleri paylaştığından esenlikli durum[da olma] da belli ortak özellikleri paylaşır ve ona erişmek için gerekli eylem kuralları her yerdeki tüm insanlar için evrensel olarak geçerli olur. Bunlar, muğlak bir şekilde de olsa, herkes tarafından ahlak yasası olarak kabul görür ve doğanın yasası ya da doğal yasa olarak adlandırılır⁵⁷.»

Wild, “*formal olarak belirlenmiş bir yapı*” ve “*düzenli bir süreçle bir gerçekleşme derecesine ulaşan entite*” olarak “doğa” anlamlarını izleyerek ikinci etik tezini türetir. Buna göre, (2) «genel olarak erdemler ya da yükümlülükler olarak adlandırılan belli eylem tarzları eğer hüsrandan kaçınılacaksa sürdürülmelidir⁵⁸.» «İnsan doğası tamamlanmamış ve yönelimseldir. Bu yönelimleri gerçekleştirmek için insan eylemleri tüm insanlara uygulanan belirli genel kurallar tarafından yönetilmelidir. (...) Doğal yasaya uygun eylemler genel olarak erdemlerle kastedilenlerdir. Böylesi eylemler, nihai değerlerin bir aracı

54 Wild, (1953b) bu ölçüte dayanarak Hobbes ve Locke’un –bu ilkeleri açıkça ve tutarlı bir tarzda savunmadıklarından– sahici birer doğal hukukçu olmadığını, Platon, Aristoteles, Thomas Aquinas ve Richard Hooker’ın ise, sahici birer doğal hukukçu olduğunu savunur.

⁵⁵ a.g.e., s.133.

⁵⁶ a.g.e., s.108-109.

⁵⁷ a.g.e., s.174.

⁵⁸ a.g.e., s.133.

değil, kendileri amaçtır⁵⁹.» Dolayısıyla, «insan eyleminin evrensel normları, –ahlak yasaları–, insanın yapısı üzerine temellenir. Kendi doğasını gerçekleştiren eylem tarzları doğru; insanın kendi doğasını gerçekleştirmesini engelleyen ya da yok edenler ise yanlıştır⁶⁰.»

Wild'in *varoluşsal gerçekleştirme* olarak doğa anlamını ya da beşinci ontolojik tezi izleyerek türettiği üçüncü etik tez ise, «insan doğasının gerçekleştirilmesi olarak *insan iyisi*» tezidir. Wild, buradan «insan iyisinin kendi doğasının etkinleşmesi, insan yaşamının en tam ve yeğin yaşanması olduğu sonucuna ulaşır⁶¹.» «İnsan iyisi insan bireyinin varoluşsal gerçekleştirilmesidir. Her birey türün diğer üyeleriyle belli özellikleri paylaştığından gerçekleştirme iki ayırt edilebilir tarzı içerir: (a) [Bireylerin] Kendi özgün karakteristiklerinin yol açtığı eylemler ve (b) türün diğer üyeleriyle paylaştığı müşterek yönelimlerin tamamlanması için gerekli olan eylemler⁶².» «Esenlikli bir durumda olmak, hakiki bir insan yaşamı sürmek, böyle bir yaşamın gerektirdiği hiçbir şeyden yoksun olmamaktır⁶³.»

Özetle, doğal hukuk «tamamlanışı insan doğası tarafından gerekli kılınan ve her yerdeki tüm insanlara uygulanan, evrensel bir eylem tarzıdır⁶⁴.» Gerçek bir doğal hukuk kuramı Wild'a göre «hayali bir kaotik doğa durumu ve toplumsal yaşam düzeni arasında varsayılan bir karşıtlıkla bağdaşmadığı gibi, bu kuram öz ve ilinek, temel ihtiyaçlar ve gelip geçici arzu ya da çıkarlar arasındaki ayrımın nominalist inkarıyla da bağdaşmaz. Bu kuram, ne normatif ilkelerin insan tarafından yapıldığını savunur ne de değeri kişisel haz ya da çıkarla özdeşleştiren herhangi bir faydacı kuramla örtüşür⁶⁵.»

Wild, doğal hukuk savunucuları ile karşıtları arasındaki temel meselenin sanıldığı gibi teizm ya da teizm-karşıtlığı olmadığını esas meselenin, «ahlak normlarının doğası»yla ilgili olduğunu savunur. Yani, sorun «ahlak normlarının insan çıkar ve kanaatlerinden bağımsız varolan bir şeyler üzerine mi temellendiği, yoksa insan yapımı mı olduğudur.» Wild, «doğal hukukçu filozofların belirli ahlak normlarının sadece insan

⁵⁹ a.g.e., s.109.

⁶⁰ a.g.e., s.174.

⁶¹ a.g.e., s.133-134.

⁶² a.g.e., s.109.

⁶³ a.g.e., s.174.

⁶⁴ a.g.e., s.64.

⁶⁵ a.g.e., s.132.

buyrukları üzerine değil, insanın doğası üzerine temellendiğini savunduklarını ve bu tezin, çeşitli akımları tek bir gelenek içinde biraraya getirdiğini ve tümünü modern düşüncenin sübjektivist okullarından tamamen ayırdığını» düşünür⁶⁶. «İnsan-yapımı olmayan ama bir şekilde varolan bu normlar, şeylerin doğası üzerine temellenir. Şeylerin ontolojik yapısında gömülüdürler. Yani, ontolojik kategorilerdir.» Wild'a göre «kendi yönelimlerinin belli bir istikamette ilerlemesini tayin eden bir entitenin özsel yapısı bir doğal normdur ve değişen şeyin varoluşunda içkin olan bu norm ontolojik analizle keşfedilebilir⁶⁷.» «Realist etiğin temel tasarımı olan bu tez, normların insan tarafından varoluşa getirilmediğini, tüm insan kanaat ve arzularından bağımsız, her ne ise o olarak kaldıklarını, şeylerin doğası ya da olgular üzerine temellendiklerini söyler⁶⁸.» Dolayısıyla, Wild'ın normlardan bahsederken *keşif* kelimesini kullanması onun realist yaklaşımından kaynaklanan bilinçli bir tercihtir. «İnsana düşen normlar icat etmek değil şeylerin doğasında içkin bu “doğal” normları keşfetmektir⁶⁹.»

Wild'ın doğal hukuk kuramının bir diğer problem alanı iyilik (ve kötülük) sorunudur. Onun doğal hukuk kuramı «“iyiliğin, akla yatkın bir şekilde betimlenebilir ya da ırılanabilir olup olmadığı”, “iyiliğin tam anlamıyla, bir nitelik ya da özellik sayılıp sayılamayacağı” ve bunların “değerden tamamen ayrı, kendine özgü nitelik mi yoksa değere bir şekilde bağlı ve ondan türetilebilen bir şey mi olduğu”» sorularına yanıt arar. «“Genel olarak iyi”yi, “sonlu bir doğanın kendini tamamlaması için gereken etkinlik” ya da “doğal yönelimin gerçekleşmesi”» olarak tanımlayan Wild'a göre «varoluşun tüm kategori ya da türlerine uygulanan iyi ve kötü bu anlamda *varoluşsal* kategoriler, varoluşsal tarzlardır⁷⁰.» «Etkin gerçekleşme durumunda var olmak bir entite için *iyi* iken, temel yönelimleri engellenen bir entite *kötü* bir durumda varolur⁷¹.» Yani, «varoluş, tamamlanışı için gerekli olandan yoksunsa kötülük ortaya çıkar⁷².»

⁶⁶ a.g.e., s.104-105.

⁶⁷ a.g.e., s.105-107.

⁶⁸ a.g.e., s.113.

⁶⁹ a.g.e., s.150.

⁷⁰ a.g.e., s.89;93.

⁷¹ Wild, *Phenomenology...*, s.133.

⁷² Wild, *Plato's Modern...*, s.65.

«Tüm varoluşun bir doğanın gerçekleşmesi olduğunu» belirten Wild'a göre «sonlu bir entite olan insanın iyisi de «şu ya da bu insanı mükemmelleştiren değil, bizzat insan doğasını mükemmelleştiren ikinci bir tür evrensel iyidir⁷³.» «Doğaya, uygun bir insan yaşamı sürmek, insan için iyidir ve her insan bireyi için tek anlamlı olarak iyidir⁷⁴.» «İnsanın asıl amacının sadece yaşamak değil, *iyi yaşamak* olduğunu» söyleyen Wild, *iyi yaşamla*, «insan doğasının tam bir gerçekleşmesini» kasteder. «Bu gerçekleşme her insan bireyi tarafından mümkün olduğunca azami etkinlik düzeyine ulaşarak en üst aşamada, yani erdeme göre yerine getirilmelidir⁷⁵.»

Daha önce de ifade edildiği gibi insan varoluşu çeşitli yönelimlerden oluşur. «Bu yönelimlerin bazıları her insan bireyi tarafından paylaşılır ve insan yaşamı için vazgeçilmezdir. Diğerleri ise, belirli bireylere ya da gruplara özgü ve vazgeçilebilirdir.» Wild, bu ikinci grup yönelimleri *arzular*, *çıkarlar* ya da *mecburiyetler* (compulsion) olarak adlandırır. İlk grup yönelimler ise, haklar ya da ihtiyaçlar olarak adlandırılır. Eğer insanca bir yaşam sürülecekse –beslenme, eğitim gibi– ihtiyaçlar bir dereceye kadar sağlanmalıdır. Bu ihtiyaçlara «rasyonel bir bakışla odaklanıldığında bu yönelimler haklar adını alırlar⁷⁶.» Başka bir deyişle, insanın kendine özgü özellikleri (insan doğası) düşünürlerce teorik refleksiyonla konu edinildiğinde haklar olarak adlandırılırlar. «Özsel ortak yönelimlerin tam gerçekleşmesini engelleyen çıkarların doğal olmadığını ve özsel doğal ihtiyaçlarla çatışan çıkarları azamileştirmenin kötü olduğunu» belirten⁷⁷ Wild'a göre, dolayısıyla «insan yaşamının sürmesi için evrensel olarak gerekli olan eylem tarzı özseldir» ve bu “doğal hukukun standardıdır”. «Tüm diğer edimler rastlantısaldır.» «Eğer bu edimler somutta böyle doğal ihtiyaçların daha ileri bir gerçekleşmesini sağlarsa iyidirler. Eğer, eylemler her iki duruma da karşılık gelmiyorsa bunlar ne iyi ne kötüdürler.» Wild'a göre “bu [doğal hukuk] kuram(ı)dır”. Yani, bu kuram «bir entiteye özsel olanla rastlantısal olan arasındaki ayırımın olanağına dayanır⁷⁸.»

⁷³ Wild, *Introduction to...*, s.477.

⁷⁴ Wild, *Plato's Modern...*, s.93.

⁷⁵ Wild, *Introduction to...*, s.41-42.

⁷⁶ Wild, *Natural Law...*, s.7.

⁷⁷ Wild, *Plato's Modern...*, s.69.

⁷⁸ a.g.e., s.77.

Wild'ın hilomorfik insan tasarımının bir sonucu olarak insanın iyisi iki farklı varoluş tarzının –zihin ile beden– ihtiyaçlarının sağlanmasına bağlıdır. İnsan maddesel varoluşu nedeniyle yaşamını sürdürebilmek için beslenme, barınma ve giyinme gibi maddi araçlara ihtiyaç duyar⁷⁹.» Bu ihtiyaçların karşılanması insan için iyidir. İnsan, diğer taraftan rasyonel bir varlık olduğu için varoluşla *noetik* olarak ilgilidir⁸⁰.» «İnsan rasyonel kavrayışa sahip olmakla insana özgü faaliyetleri gerçekleştirir: bilim, tarihsel bilgi, gelecekteki olayların tahmin edilmesi, doğa üzerinde rasyonel bir kontrol sağlama, diğer insanlarla işbirliği sadece rasyonel kavrayış ve uzlaşıyla sağlanabilir⁸¹.» Dolayısıyla *noetik* ihtiyaçlarının karşılanması da insan için iyidir.

Wild, kuramıyla değer sorununa da çözüm arayışı içindedir. «Tüm realist düşünürlerin değerle ilgilendiğini ve değerın realitesini savunduğunu» söyleyen Wild'a göre, «doğal hukuk kuramında yer alan en temel tez, varoluş ile değerın birbiriyle çok sıkı bir şekilde içiçe geçtiğidir⁸².» Wild, «realist düşünürlerin “olgu” alanı ile “değer” alanı arasında bir ayırım kabul etmediklerini» ve «değer ile varoluş alanının –öne sürüldüğü gibi– apayrı olduğunun hiçbir şekilde açık olmadığını» belirtir⁸³.

Wild'ın realist analizinde, olgu ve değer içiçeliğinin dayanağı –“iyi” betimlemesinde olduğu gibi– onun «moral gerçekliğin her aşamasında mevcut» olduğunu söylediği (*aktif*) yönelim mefhumudur⁸⁴. Wild'ın doğal hukuk kuramında “değer”, «yönelimsel olarak olguda köklenmiştir.» «Bizim, hiçbir zaman kendisine karşılık gelen bir aktif yönelim olmaksızın tek başına bir yapı bulmadığımızı» söyleyen Wild'a göre «değer ve karşıt değeri –özcülerin yaptığı gibi– muayyen özellikler olarak ıralayamayışımızın nedeni onların tanımlanamaz ya da tarif edilemez olmaları değildir. Bunun nedeni, onların hiçbir şekilde özellikler olmamalarıdır. Onlar, daha ziyade varoluşsal kategoriler ya da varoluş tarzlarıdır. Böyle bir yönelim doğal hukuka uygun gerçekleştirildiğinde entitenin *istikrarlı*, *sağlıklı* ve *esenlikli* olduğu söylenir.» Wild, istikrar, sağlık ve esenliği “değer sıfatları” olarak

⁷⁹ Wild, *Introduction to...*, s.133.

⁸⁰ a.g.e., s.477.

⁸¹ a.g.e., s.411.

⁸² Wild, *Plato's Modern...*, s.65.

⁸³ a.g.e., s.99.

⁸⁴ Wild, *Tendency...*, s.463.

adlandırır. «Bu aktif yönelimler engellendiğinde ya da bozulduğunda entitenin *istikrarsız, hastalıklı* ya da *esenliksiz* olduğu söylenir.» Bunlar ise, “karşıt-değer sıfatları”dır. «İyilik ve kötülük, en geniş ontolojik anlamda soyut yapıların evreleri değil, daha ziyade varoluş tarzlarıdır; böyle yapılar tarafından belirlenmiş varoluşsal yönelimlerdeki yollardır; ya gerçekleştirilir ya da yoksun, bozulmuş bir durumda varolur.» Örneğin, ışığın yetersizliği nedeniyle yaprakları kuruyan bir bitki mevcut-olmayan değildir. O bitki, var olmakta ama sağlıklı ya da yoksun bir tarzda var olmaktadır. Eğitimsiz insan da varolur ama kendi doğası tarafından belirlenmiş belli entelektüel yönelimlerinin etkinleşmesinden yoksun bir şekilde varolur⁸⁵.»

3. Ahlaki Yükümlülüğün Temeli Olarak İnsan Hakları

Wild'ın doğal hukuk kuramının başlıca problemi olgu ile değer veya norm (olan ile gereken) arasında varsayılan ayrımın aslında olmadığını göstermektir. Wild, bu savına kendi dinamik ontolojisini dayanak alır. «Varoluşun bir özellik değil, yapılaşmış bir etkinlik ve böyle etkinliklerin bir olgu türü olduğunu söyleyen Wild, «bu olguların gözlemlenebilir olduğunu ve doğru ya da yanlış olabilen değerlendirmelerle tanımlanabileceğini» savunur. İnsan da tüm diğer entiteler gibi dinamik ve tamamlanma istikametinde bir entitedir. Dolayısıyla, insanın amacına ulaşabilmesi ya da bu istikamette ilerleyebilmesi (gelişebilmesi, özellikle de entelektüel olanaklarını gerçekleştirebilmesi) birtakım ihtiyaçlarının sağlanmasına bağlıdır. Wild insan realitesinin bu olgularına örnek olarak «insan yaşamının maddi araç-gereçlere ihtiyaç duymasını, teknolojik çabaların rasyonel rehberliğe ihtiyaç duymasını ve çocukların eğitime ihtiyaç duyan bilişsel yetilere sahip olmasını» verir. «Değer ifadeleri de bu türden yönelimsel olgular üzerine kurulur ve [bu anlamda] salt gözlemlenen olguları ifade etmez.» «Değer ifadeleri, aracısız doğrulanabilen böyle bir yönelim ya da ihtiyaç olgusu üzerine temellenir⁸⁶.» Dolayısıyla «mevcut yönelimin doğru bir tanımı ve analizinden yönelime dayanan değeri çıkarsayabiliriz.» Wild'ın «ahlak ilkelerinin sadece olgu ifadeleri olmadığı, daha ziyade olgulara “dayandığını” söylemesinin» nedeni de bu yönelim mefhumudur. «Tüm

⁸⁵ Wild, *Natural Law...*, s.2-3.

⁸⁶ Wild, *Plato's Modern...*, s.227.

insanlarda ortak olan beslenme ihtiyacı gibi evrensel yönelimler evrensel değerlere karşılık gelir.» Dolayısıyla, ahlaki argümanın olgusal bir temeli vardır:

Varsayalım ki, z tipinde bir edimde buldum ve bu edimin temellendirilip temellendirilemeyeceğini sordum. Eğer gözlemlenebilir kanıt y'nin insanın evrensel [yani insanın kendi doğasını gerçekleştiren] bir ihtiyacı olduğunu gösterirse ve eğer z, y'yi tamamlayan (gerçekleştiren) bir değer olarak makul bir şekilde çıkarsanabilirse, o zaman bu edimin temellenmiş olur⁸⁷.

Wild'da ahlaki yükümlülüğün oluşum süreci özetle şu şekildedir: «Tüm sürecin altında yatan olgusal ihtiyaçlar bütün insanlar için ortaktır. Olgusal ihtiyaçlar üzerine temellenen –beslenme, eğitim gibi ihtiyaçlar ya da genel olarak Evrensel Bildirge'de sayılan (haklar)– değerler evrenseldir.» «Tamamlanmamış bir yönelimi tamamlayacak olan, bireysel ya da ortaklaşa, bir etkinlik formudur. Haklar, sadece eylemlerle gerçekleştirilir. Dolayısıyla, insan ihtiyaçlarını karşılayan evrensel değerlerden, onlarda zorunlu olarak içerilen belli eylem tarzları tam anlamıyla türetilir. İnsan haklarının gerçekleşmesi için her zaman gerekli olan [insan doğasını gerçekleştiren] eylem tarzları doğru eylemler ya da insanın evrensel “yükümlülükleri”dir.» Wild'ın kuramında değerler gibi insan hakları ilke ve kuralları da insan doğasının [sağlık, barınma, eğitim gibi] böyle “olgu”ları üzerine temellenir. «Böyle ihtiyaçlar ya da haklar insan yaşamının sürmesi için bir dereceye kadar gerçekleştirilmelidir.» «Bu ihtiyaçların çok farklı tarzlarda da olsa bir dereceye kadar karşılanmadığı bir toplum bulmak olanaksızdır.» Wild'a göre Evrensel Bildirgede yer alan ve temelini insanın yönelimsel doğasında bulan dört tip insan hakkı ya da ihtiyacı vardır. Bunlar, (1) maddi araç-gereçlere erişim hakkı; (2) bireysel ve toplumsal yaşamda rehberlikte pratik aklı kullanma ve tercihte bulunma hakkı; (3) eğitim hakkı; (4) her bireyin toplumsal eyleme katılma ve bu eylemlerin meyvelerinden adil bir şekilde faydalanma hakkı⁸⁸.

⁸⁷ a.g.e., s.227.

⁸⁸ Wild, *A Reply to...*, s.379-380.

KAYNAKÇA

- KAUFMANN W. E. (1996) *John Wild: From Realism to Phenomenology*, New York: Peter Lang Publishing.
- KELSEN, Hans (1956) "A 'Dynamic' Theory of Natural Law", *Louisiana Law Review*, pp. 174-195.
- WILD, John (1947) "What is Realism?", *The Journal of Philosophy*, Vol. 44, No. 6, pp. 148-158.
- WILD, John (1948) *Introduction to Realistic Philosophy*, New York: Harper & Brothers Publishers.
- WILD, John (1952a) "Natural Law and Modern Ethical Theory", *Ethics*, Vol. 63, No.1, pp.1-13.
- WILD, John (1952b) "Tendency: The Ontological Ground of Ethics", *The Journal of Philosophy*, Vol. 49, No. 14, pp. 461-475.
- WILD, John (1953a) "Phenomenology and Metaphysics", *The Return to Reason: Essays in Realistic Philosophy*, Ed. John Wild, Chicago: Henry Regnery Company, pp. 36-68.
- WILD, John (1953b) *Plato's Modern Enemies and The Theory of Natural Law*, Chicago: The University of Chicago Press.
- WILD, John (1961) "A Reply to Mr. Gale", *Philosophy and Phenomenological Research*, Vol.21, No. 3, pp. 337-383.
- WILD, John (2006) "General Introduction: John Wild's Philosophical Itinerary", *The Promise of Phenomenology: Posthumous Papers of John Wild*, Ed. R. I. Sugarman & R.B.Duncan, Lanham: Lexington Books.